

Vitamíny

Obecné informace

- organické nízkomolekulární sloučeniny
- funkce biokatalyzátorů: látková přeměna, regulace metabolismu
- biokatalyzátory, které vstupují do různých reakcí, aniž by se jich metabolicky účastnily
- důležité pro přeměnu základních makroživin
- důležité pro energetický metabolismus
- nezbytně důležité pro fungování organismu
- s výjimkou vitamínů K, A, D, které je tělo schopno částečně vyrobit, musí být do těla přiváděny potravou

Vitamíny – látky, které si organismus nedovede syntetizovat. Malá množství. Součást enzymů, provitamíny.
Rozpustné v tucích (A D E K F), ve vodě (B C PP H)

Tab. 5. Základní vlastnosti vitamínů

a) Vitamíny rozpustné v tucích

Název a chemické složení	Fyziologický význam	Experimentální a klinické příznaky z nedostatku	Výskyt	Doporučený denní příjem u člověka
vitamíny skupiny A – karotenoidy, retinol (antixeroftalmický v.)	účinná složka zrakových pigmentů, podstatný pro normální epitelizaci	šeroslepost, rohovatění a vysychání dlaždicového a žláзовého epitelu, zvláště rohovky a sliznic, loupání kůže, zpomalený tělesný růst	rybí tuk, játra savců, mléko, jako provitamín v mrkvi	1,3 mg
vitamíny skupiny D – kalciferoly (antirachitický v.)	podporuje vstřebávání vápníku, vápenatění kostí a zuboviny	měknutí a deformace kostí (křivice), zpomalení vápenatění kostí, demineralizace, zduření chrupavky	rybí tuk, játra savců, živočišný tuk	0,001–0,01 mg
vitamín E – tokoferol (antisterilní v.)	povzbuzuje tvorbu gonadotropních hormonů (?), antioxidační aktivita, vliv na reduktázu cytochromu c	atrofie semenných kanálků se zastavením spermiogeneze, potraty, ukládání tuku do jater, degenerace svalů	obilné klíčky, olej podzemnice olejná	30 mg (kočka vitamin E nepotřebuje)
vitamín K ₁ – fylochinon (antihemoragický v.)	podporuje syntézu protrombinu v játrech	zpomalení srážení krve	zelené rostliny, játra	1 mg

Vitamín F (esenciální mastné kyseliny – kyselina linolová, linoleová, arachidonová) – je pro život nezbytný. Tělo si ho neumí samo vytvořit, **organismu musí být proto dodáván potravou**. Celkově podporuje imunitní systém, zabraňuje vzniku krevních sraženin a působí preventivně proti onemocněním srdce a mozkové mrtvici (snižuje hladinu cholesterolu v krvi, zabraňuje kornatění cév, chrání před vysokým krevním tlakem a nadváhou). Působí také příznivě na funkci prostaty a podílí se na kvalitě našich vlasů, nehtů a pokožky (je účinný v boji proti akné).

Výskyt:

mořští živočichové a ryby (humr, losos či sled') rostlinné oleje či semínka (lněná, dýňová, slunečnicová či konopná) v ořechách (především ve vlašských jádrech a mandlích) avokádu, sóji, obilných klíčcích či listové zelenině

Nedostatek: bolesti hlavy, snížení krevního tlaku, poruchy metabolismu, kožní problémy

b) Vitamíny rozpustné ve vodě

vitamín B ₁ — aneurin, tiamin	součást karboxyláz ketokyselin (odštěpování CO ₂ v Krebsově cyklu)	obrny, svalová atrofie, srdeční nedostatečnost, achylie, poruchy resorpce (beri-beri)	droždí, obilí, játra	0,4—1,8 mg
vitamín B ₂ — laktoflavin, riboflavin	součást žlutých enzymů flavinadeninukleotidů (přenos vodíku)	zastavení růstu, keratitida, poruchy rohovky a sítnice	droždí, obilí, bílek, játra, mléko	1,6—2,6 mg
vitamín B ₃ — kyselina pantotenová	aktivace a odbourávání mastných kyselin, oxidativní dekarboxyláza ketokyselin, acetylace	poruchy nervové koordinace, svalové křeče	kvasnice, játra, srdce	5—10 mg
vitamín B ₆ — pyridoxin	součást transamináz a dekarboxyláz aminokyselin	zastavení růstu, dermatitida, epileptiformní křeče, porucha tvorby hemoglobinu (hypochromní anémie, leukopenie)	droždí, obilí, játra, maso, mléko	2—4 mg
vitamín PP — amid kyseliny nikotinové, niacin	součást pyridinových koenzymů dehydrogenáz (metabolismus aminokyselin)	dermatitida osvětlených částí těla, stomatitida, gastroenteritida, parestézie, ztráta vědomí (pelagra)	droždí, obilí, rajčata, játra, mléko	12—18 mg
kyselina listová — kyselina pteroylglutamová	součást enzymů štěpících některé aminokyseliny	megaloblastóza kostní dřeně, makrocytární anémie	zelené listy, droždí, játra, mikroorganismy	0,05—0,5 mg
vitamín B ₁₂ — cyanokobalamin	účast na metylacích, význam při metabolismu nukleových kyselin	megalocytární hyperchromní anémie, glositida, achylie, degenerace míšních nervů	játra, různé mikroorganismy	0,3—3 mg
vitamín H — biotin	součást dekarboxylujících deaminujících a dehydrogenačních enzymů	dermatitida, seborea	játra, žloutek, mléko, droždí	0,3 mg
vitamín C — kyselina askorbová	ovlivnění koloidního stavu kolagenové mezibuněčné hmoty, vliv na redoxní systémy	časté krvácení z dásní, kůže, kloubů, sklon k infekcím (kurděje — skorbut)	citrusové plody, paprika, šípky, petržel, černý rybíz	50—75 mg

Dělení vitaminů

Rozpustné v tucích

- A
- D
- E
- K
- Stálejší při tepelném zpracování a skladování

Rozpustné ve vodě

- B1 – *thiamin*
- B2 – *riboflavin*
- B3 – *niacin*
- B5 – *kyselina pantothenová*
- B6 – *pyridoxin*
- B7 – *biotin, vitamin H*
- B9 – *kyselina listová*
- B12 – *kobalamin*
- C – *kyselina askorbová*

Vitamin A

- Retinol, retinal, kys. retinová
- Funkce: Stabilizace membrán, dozrávání a diferenciacie epitelů, integrita kůže a sliznic, podpora imunity, tvorba hlenu, vývoj placenty, spermatogeneze, metabolismus kostí a zubů
- Zdroj: Játra, žloutky, živočišný tuk, maso + vytváří se v organismu z β -karotenu (červená a oranžová zelenina a ovoce)

Deficit

- Postižení oka
- Poruchy imunity
- Změny epitelu orgánů

Nadbytek

- Zvracení, spavost, obrna hlavových nervů
- Nechuť k jídlu, fragilita kostí

Vitamin D

- Dle nových poznatků steroidní hormon
- Funkce: Vznik, růst a obnova kostí, údržba svalů, podpora imunity, ochrana před srdečními a onkologickými onemocněními
- Zdroj: Endogenní produkce v kůži (UVB), rybí játra, tučné ryby, vaječný žloutek

Deficit

- Osteomalacie
- Osteoporóza

Nadbytek

- Hyperkalcémie
- Kalcifikace měkkých tkání

Vitamin E

- Jeden z tokoferolů
- Funkce: Stabilizace membrán, vývoj svalstva, udržuje stabilitu nenasycených MK, antagonist vitamínu K
- Zdroj: Pouze rostlinná strava – rostlinné oleje bohaté na nenasycené MK

Deficit

- Malabsorbce tuků
- Nekroza jater a příčně pruhovaného svalstva

Nadbytek

- Inhibice agregace trombocytů (vznik krevních sraženin)

Vitamin K

- Kolektivní název pro sloučeniny derivované z 2-metyl-1,4-naftochinonu
- Funkce: Vazba vápníku koagulačními faktory, syntéza protisrážlivých proteinů C a S
- Zdroj: Zelenina, mléko, maso, vejce, obiloviny, ovoce

Deficit

- Krvácivá nemoc novorozenců
- U zdravých dospělců se nevyskytuje

Nadbytek

- Není toxický ani ve vysokých dávkách

Skupina vitaminů B

- Thiamin, riboflavin, niacin, kyselina pantothenová, pyridoxin, biotin, kyselina listová, kobalamin
- Funkce: metabolismus glukózy, energetické zásobení nervových a svalových buněk, oxidační metabolismus, tvorba nukleových kyselin, syntéza DNA, buněčné dělení, mitoza, krvetvorba
- Zdroj: Maso, mléko, vejce, kvasnice – B12 pouze živočišný

Deficit

- B1 – beri-beri (nervové a srdeční poruchy)
- B3 – pelagra (dermatitis, diarrhoea, demence)
- B12 – anémie, neurologické příznaky

Nadbytek

- B3 - Poškození jaterních buněk
- Případný nadbytek se vylučuje v moči

Vitamin C

- Kyselina L-askorbová
- Funkce: Antioxidant, podpora imunity, reabsorpce železa, zvýšení aktivity mikrosomálních enzymů, detoxikace cizorodých látek
- Zdroj: Ovoce, zelenina, játra

Deficit

- Kurděje (otoky a krvácení dásní, zhoršené hojení ran, anémie)

Nadbytek

- Vyloučen v moči – pálení při močení

Doporučená denní dávka vitaminů

Vitamin	DDD pro ženy	DDD pro muže	Maximální dávka
A	700 µg	900 µg	3000 µg
D	15 µg	20 µg	100 µg
E	15 mg	15 mg	1000 mg
K	90 µg	120 µg	není stanovena
B1	1,1 mg	1,2 mg	není stanovena
B2	1,1 mg	1,3 mg	není stanovena
B3	14 mg	16 mg	35 mg
B5	5 mg	5 mg	není stanovena
B6	1,3 mg	1,3 mg	100 mg
B7	30 µg	30 µg	není stanovena
B9	400 µg	400 µg	1000 µg
B12	2,4 µg	2,4 µg	není stanovena

Charakteristika vitaminů

- organické nízkomolekulární sloučeniny
- funkce biokatalyzátorů: látková přeměna, regulace metabolismu

Vitamin A

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-SA](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC](#)

Vitamin D

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY](#)

Vitamin E

- Nedostatek je spojován s:
  - oxidačním stresem vedoucím k poškození buněk
  - poruchami rovnováhy a koordinace
  - svalovou slabostí
  - poruchami vidění

Vitamin K

- podstatnou část si tělo dokáže vyrobit samo pomocí symbiotických bakterií ve střevech, které ho zde syntetizují

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC](#)

Skupina vit. B

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC-ND](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC-ND](#)

[Tato fotka](#) od autora Neznámý autor s licencí [CC BY-NC-ND](#)